

ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО

Патєєв Андрій

Олександр Довженко народився 10 вересня 1894 р. в с. В'юнище (тепер м. Сосниці Чернігівської області) в селянській родині. Навчався в Сосницькому чотирикласному училищі, був відмінником, потім у Глухівському учительському інституті.

Батько й мати були неписьменні. Батько, Петро Семенович Довженко, належав до козацького стану.

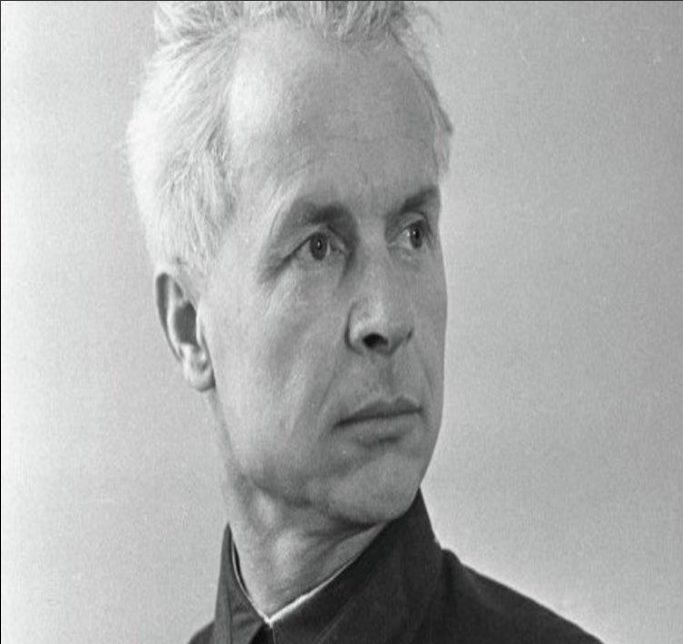
Сім'я жила незаможно: землі було немало, проте вона була неродюча, натомість дітей було 14, тому батько «наймався в підводчики та смолярював». Діти в сім'ї швидко помирали, майже всі не досягнувши працездатного віку, тому в згадках про дитинство в уяві Олександра Довженка завжди поставали «плач і похорон». Він любив матір, про яку писав: *«Народжена для пісень, вона проплакала усе життя, проводжаючи назавжди».*

Вчився в Сосницькій початковій, а потім у вищій початковій школі. Навчання хлопчикові давалося легко — він був відмінником, хоча потім вважав, що це «вчителі самі щось зовсім не розуміють і тому їм здається, що я відмінник...». Загалом, Довженко зростав мрійливим, схильним до споглядальності: життя (тоді йому здавалось) йшло у двох вимірах — реальному і уявному. Пристрасті до чогось одного він не мав, натомість хотів вирізнитися, йому здавалося, що він може все, але «загалом мрії у виборі майбутньої професії літали у сфері архітектури, живопису, мореплавства далекого плавання, розведення риб і учителювання»

ДОБА НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

- На деякий час став активістом українського самостійницького руху. Повалення самодержавства він зустрів з радістю *«собаки, що зірвався з цепу»*, з вірою, що тепер *«вже все цілком ясно, що земля у селян, фабрики у робітників, школи в учителів, лікарні у лікарів, Україна в українців, Росія в росіян»*. Але потім, переглянувши свої юнацькі гарячі пориви, Довженко назвав їх засліпленням людей, *«що вийшли з погребів»* — адже на той час він не мав *«нормальної, здорової політичної освіти, найменшої уяви про боротьбу класів та партій»*, про маркизм.
- Згодом він написав: *«Український сепаратистський буржуазний рух здавався мені тоді найреволюційнішим рухом, найлівішим, отже, найкращим: що правіше — то гірше, що лівіше — то краще. Про комунізм я нічого не знав, і якби мене спитали тоді, хто такий Маркс, я відповів би, що це, мабуть, видавець різних книжок. Таким чином, я звійшов у революцію не тими дверима»*
- 1917 — на фронт його не взяли як «білобілетника», він переїхав на роботу до Києві, де теж учителював та разом з тим вчився в Київському комерційному інституті (нині Київський національний економічний університет) на економічному факультеті. Довженко вступив туди лише тому, що його атестат не давав можливості вступати до інших вищих навчальних закладів, і це був засіб здобути хоча б якусь вищу освіту. Вчився погано, бракувало часу та старанності. Того таки року, коли за гетьмана Павла Скоропадського в Києві відкрилася Українська академія мистецтв, став її слухачем. У 1918 році, будучи вже головою громади комерційного інституту, Довженко організував загальностудентський мітинг протесту проти призову до лав гетьманської армії. Учасників демонстрації було розігнано, близько двадцяти вбито, багатьох поранено.
- Академію Довженко так і не закінчив, а інститут, за його словами, відвідував до 1920 чи 1921 року.

За порадою Еллана-Блакитного, на початку 1920р. вступив до партії боротьбистів. Внаслідок вмілих маніпуляцій Володимира Леніна ця партія швидко самоліквідувалася, а її члени влилися до лав КП(б)У. Сам Довженко так написав про це в автобіографії: *«На початку 1920 року я вступив до партії боротьбистів. Цей вступ, невірний і непотрібний... Я дуже хотів вступити до Комуністичної партії більшовиків України, але вважав себе недостойним переступити її поріг, тому я пішов у боротьбисти, немов у підготовчий клас гімназії... Через кілька тижнів партія боротьбистів влилася в КП(б)У, і таким чином я став членом КП(б)У»*¹.

Автобіографію, посмертно опубліковану в журналі «Дніпро» (грудень 1957 р.), О. Довженко написав 1939 року, тому біографи Довженка вважають, що багато чого у своїй біографії (зокрема і вступ до лав КП(б)У) він подав так, як було найбільш безпечно у ті часи.

У 1930 році Довженка призначили завідувати Житомирською партійною школою¹. Але натомість він потрапив до польського полону, де його показово розстріляли холостими, обіцяючи наступного разу справжній розстріл. Та йому вдалося втекти.

Довженкознавець Сергій Тримбач вважає: *«Довженко, як і чимала кількість українських інтелектуалів 20-років, вірив, що можна поєднати силу і міць більшовицької ідеї і українську натуру. Він, як і чимало ровесників, обпікшись на поразці українців у роки громадянської війни, зробив ставку на силу й на те, що ця сила більшовика допоможе воскресити Україну та українську культуру як таку. Він помилився»*

- Перший серйозний успіх прийшов у 1929 році після виходу на екрани фільму Звенигора, Фактично, Довженко ще у Харкові мав сценарій до цього фільму. Ідея належала Юркові ЮртикуТютюнину який у співавторстві з Майком Йогансеном і написав сценарій фільму-легенди про скарб, закопаний гайдамаками в надрах гори.
- Але Довженко майже на 90 % переробив цей сценарій. Він прагнув створити «свою Іліаду». Велетенська поетична фреска, що охоплює дві тисячі років буття, може бути зрозумілою тільки тим, хто знайомий з істрією України. Дванадцять пісень цієї стрічки відтворюють легенди скіфів і варягів, запорізьких козаків, громадянської війни, петлюровців, більшовиків та білогвардійців. Усі вони поєднані одним персонажем — дідом, який уособлює патріархальне селянство, прив'язане до цінностей минулого. Фільм не вписується все ж таки у ряд фільмів, що були покликані формувати пролетарський реалізм, хоч і закінчується апологією соціалістичної промисловості. Довженко виправдовував більшовицьку революцію вірячи, що ця нова ідеологія ніби виникла з якогось давнього заповіту. «Звенигора» була сенсацією 1928 року, але водночас це був початок особистої трагедії Довженка — за цю стрічку, та згодом за фільм Земля його будуть постійно звинувачувати у буржуазному націоналізмі.
- Багато кінознавців вважали, що тільки у «Звенигорі» здійснилась творча фантазія автора, якій у силу обставин не судилося повторитися. А відродилась вона тільки у 1960-ті роки разом із розвитком поетичного кіно України.
- Загалом, «Звенигора», «Арсенал» та «Земля» розглядають як окремий етап у творчості Довженка, тим більше, що головні герої цих фільмів були об'єднані за рахунок виконання ролі одним й тим же актором — Семеном Свашенко.

ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ

- Земля (сценарій втрачено, спогади про сценарій і фільм)
 - Мати
 - Ніч перед боєм
 - Повість полум'яних літ
- Нащадки запорожців (драматична поема)
 - Україна в огні (кіноповість)
 - Поема про море (кіноповість)
 - Антарктида (кіноповість)
 - Життя в цвіті (п'єса)
 - Щоденник 1941-56
 - Оповідання «Сон» та інші

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ
КІНЕЦЬ